

Het zingen van de ziel

Eens kwam de rebbe van Krakau de kamer binnen waar zijn zoon in diep gebed verzonken was. In de hoek stond een wieg met een huilend kind. De rebbe vroeg zijn zoon: 'Hoor je niet dat het kind ligt te huilen?' De zoon zei: 'Vader, ik was in God verzonken'. Toen zei de rebbe: 'Wie in God verzonken is, hoort het als er een blad van de boom valt en ziet zelfs de vlieg die op de muur kruipt'. Wie in God verzonken is hoort en ziet alles. Het vallende blad en de kruipende vlieg. Het huilende kind en de uitgestoken hand. De woorden van de meester en de slovende zus. Zou je denken.

Zo niet in dat wonderlijke verhaal van Marta en Maria. Maria luistert ademloos naar Jezus, drinkt zijn woorden in, is in hem verzonken maar doof en blind voor het geredder van Marta. Stel dat Lucas het had omgekeerd. Dat hij had beschreven hoe Jezus niet Marta maar Maria berispte. We hadden het waarschijnlijk moeiteloos begrepen. Marta praktiseert de gastvrijheid, is zorgzaam, terwijl Maria zich onttrekt aan haar gastvrouwelijke verplichtingen en zich comfortabel aan de voeten van de meester nestelt.

Maar dat staat er niet. En er staat ook niet dat ze allebei een goede keus hebben gemaakt. Een keuze die ligt in het verlengde van hun persoonlijkheid en hun talenten. Marta de zorgzame, gastvrije, dienende, doet wat bij haar past, Maria de beschouwende, contemplatieve, idem dito. Nee, er staat hoekig dat Maria het beste deel heeft genomen. En de toon waarop Jezus haar zus vermaant is narrig. Marta, marta. Hoe zit dat?

Blijkbaar spreekt het verhaal niet alleen voor mij niet voor zichzelf want in de loop der eeuwen is het op talloze manieren geïnterpreteerd. Van Augustines, tot Eckehart tot de hedendaagse feministisch - theologe Schüssler Fiorenza - die stelt dat Lucas met dit verhaal wil zeggen dat vrouwen maar beter kunnen zwijgen en luisteren, want ze hebben nog een hoop te leren.-

In het midden van de jaren zestig verscheen in het tijdschrift De Gids, een artikel van de hand van een van de aanjagers van de tweede feministische golf, Joke Smit. De titel luidde: Het onbehagen van de vrouw. Joke Smit zag scherp hoe de rollen die vrouwen opgelegd kregen hen in een keurslijf dwong dat ongelukkig en eisend maakte. Ze bepleitte een bestaan waarin vrouwen hun talenten ten volle zouden kunnen ontplooiën, en schetste in poëtische bewoordingen de contouren van een land waar vrouwen willen wonen. In het zojuist genoemde essay "het onbehagen van de vrouw" beschrijft ze met verve de burgerlijkheid en benauwdheid van het huiselijk leven. Over de huisvrouw tekent ze aan: "Zij heeft afstand gedaan van haar vrijheid. Haar arme echtgenoot verkeert nu in de situatie dat hij voor alles wat zijn vrouw heeft opgegeven, compensatie moet bieden. (...) Als hij na een dag onder de mensen alleen wil zijn, is zij beledigd; zij heeft de ganse dag geen volwassen mens gesproken. Als hij in het weekend rust wenst, is zij teleurgesteld". Beledigd, teleurgesteld, het is de kenmerkende houding van iemand die zich belast weet met taken waaronder ze gebukt gaat.

En ineens hoorde ik in deze tekening van het hevige onbehagen van de huisvrouw uit de jaren vijftig en zestig, de echo van het onbehagen van Marta. Onbehagen dat zich uit in verwijten, irritatie en zelfbeklag. 'Is er dan niemand die me even kan helpen? Ik moet ook altijd alles alleen doen.' Ze wijdt zich niet uit passie aan haar taken maar uit opgelegd plichtsgevoel en dat zuigt leeg. 'Hoe is het met je moeder, altijd nog hetzelfde zeker, sloven zonder levensvreugde, het is een echte Marta.' laat Maarten 't Hart een van zijn personages in Het vrome volk zeggen. Vreugdeloos sloven maakt boos en ongelukkig, zeurderig en verwijtend. Dat had Joke Smit goed begrepen.

Passie daarentegen, is als het zingen van de ziel. Passie maakt energiek, vindingrijk, creatief. Passie is een soort roepingsbesef: Dít wil ik maken, dít wil ik zijn, dit wil ik worden. En dan neem je de bijbehorende taken met liefde voor lief. Het is die passie die ontbreekt bij Marta, die we wél terugvinden bij Maria. Ze luistert vol overgave. En die overgave maakt dat ze zichzelf niet vergelijkt met – en dus ook niet irriteert aan Marta.

Maar vervolgens is het belangrijk waarnaar, naar wie ze zo gepassioneerd luistert. Naar Jezus. Er staat – wonderlijk ook weer- niet wat Jezus vertelt maar in de geest van Lucas mogen we aannemen dat hij praat hij over dat visioen van goed wijd land, waar vrouwen en mannen en kleuters en honderdjarigen willen wonen. En dat hij vertelt over de Thora, de joodse leer die ons gidst door dit leven naar dat land.

Moses de Léon, een Spaanse rabbijn uit de dertiende eeuw, beschrijft hoe binnen de joodse mystiek naar de Thora wordt gekeken als naar een minnares die haar minnaar dag na dag liefhebbend naar zich toeroept. Het lezen van de Thora is als een liefdesspel: verlangen, onderzoeken, onthullen,

opengaan. Zoals we ons lichaam afstemmen op het lichaam van een geliefde, zo stemmen we ons eigen verhaal af op dat bijbelse verhaal. "Heb lief je naaste die is als jij". Klopt dat met wat we doen, met wat we zeggen, met hoe we ons gedragen? We onderzoeken, herijken, contempleren. In het begrip contemplatie ligt het woord templum besloten. Een templum was in het oude Rome een afgebakende ruimte waarin een priester-vogelwichelaar aan de hand van de vlucht van vogels de wil van de goden probeerde te bepalen. Dit voor-christelijke beeld kan een behulpzame metafoor zijn bij de duiding van het begrip contemplatie in de joods – christelijke traditie. Contempleren is je terugtrekken om te verwijlen, te observeren, te aanschouwen, in een poging glimpen van het goddelijke op te vangen. We worden leeg om vol te stromen, blijven staan om te kunnen verstaan. De Eeuwige, de ander, de wereld, onszelf.

Maria de contemplatieve, Marta de actieve. De strekking van het verhaal van Lucas, zoals vaak uitgelegd, is dat al het dagelijkse zorgen voor en zorgen maken om, in het niet valt bij de bezinning op die richtinggevende levensleer en dat paradijselijke visioen. "Wees niet bezorgd voor je leven, wat je zult eten of wat je zult drinken, of voor je lichaam waarmee je het zult kleden, is het leven niet meer dan voedsel en het lichaam niet meer dan de kleding?" Ja, zo is het in die radicale zwart-wit taal van de bijbel en vandaar ook die vermanende toon jegens Marta. Toch zou ik hier willen pleiten voor haar rehabilitatie. Als we in Maria een symbool van contemplatie herkennen en in Marta een symbool van actie, dan denk ik dat we beiden nodig hebben voor een uitgebalanceerd bestaan. Als een spiraal volgt de weg naar binnen, op de weg naar buiten, op de weg naar binnen. Van een blik in de ziel, naar het oog op de wereld. En soms gaan beide wegen als de sporen van een tramrails gelijk op. Bidden we met onze handen en onze voeten, vinden we God in de wereld en de wereld in de stilte. Ik zou willen bepleiten om van Marta en Maria het beste deel te nemen en beide delen te twijnen tot een onverwoestbaar levenstouw. Wees gastvrij en in God verzonken, luister naar de woorden van de meester en naar de mensen die je roepen, stem af op de stem van de Eeuwige en hoor het vallende blad, zie de vlieg op de muur en pak de uitgestoken hand. En doe het met vreugdevolle passie, met een zingende ziel. Zo moge het zijn.

Colet van der Ven